

Валентина Іванівна АРАНЧІЙ

кандидат економічних наук, професор,
ректор, професор кафедри фінансів і кредиту,
Полтавська державна аграрна академія

Олексій Петрович ЗОРЯ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту,
Полтавська державна аграрна академія
E-mail: zorya31031983@gmail.com

Тетяна Станіславівна ГАЛІНСЬКА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту,
Полтавська державна аграрна академія

Тимофій Тимофійович ГОЛБАН

здобувач кафедри фінансів і кредиту,
Полтавська державна аграрна академія

**ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ
В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ**

Аранчій, В. І. Інституційні засади формування інвестиційно-інноваційних кластерів в аграрному секторі [Текст] / Валентина Іванівна Аранчій, Олексій Петрович Зоря, Тетяна Станіславівна Галінська, Тимофій Тимофійович Голбан // Український журнал прикладної економіки. 2019. – Том 4. – № 2. – С. 17–23. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Для подальшого ефективного розвитку аграрного виробництва потрібно виробити нові економічні механізми та форми взаємодії держави, бізнесу, науки та освіти для прискорення процесу впровадження нових розробок у виробництво, залучення інвестиції в аграрний сектор.

Робота направлена на удосконалення механізмів управління інвестиційно-інноваційним розвитком аграрного виробництва на основі створення регіональних кластерів, із застосуванням державно-приватного партнерства для забезпечення трансферу інновацій у розвиток сільського господарства та підвищення рівня конкурентоспроможності національних товаровиробників в умовах зони вільної торгівлі з країнами ЄС.

Мета дослідження полягає у розгляді інституціональних засад управління інвестиційно-інноваційним розвитком аграрного виробництва на основі створення регіональних кластерів. На основі цього розроблено структуру інвестиційно-інноваційного кластеру із включенням до неї інфраструктури ринку грошового капіталу.

Результати. Встановлена необхідність введення в структуру інвестиційно-інноваційного кластеру інфраструктури грошового капіталу. Істотними функціями якого є: організація і обслуговування грошового обороту, об'єднання необхідних грошових ресурсів на конкретних напрямках і в сферах діяльності.

Визначено, що відмінність інвестиційно-інноваційного кластеру від інших форм

економічних формувань полягає в тому, що учасники кластера не йдуть на повне злиття, а формують механізм взаємодії, що дає їм можливість не втратити статус юридичної особи і при цьому співпрацювати з іншими учасниками кластера та за його межами. Визначені основні підходи до оцінки ефективності діяльності кластерних формувань в результаті збільшення рівня використання наявних потужностей, нарощування можливостей залучення інвестицій, появи синергічного ефекту.

Висновки. Визначено, що інвестиційно-інноваційний кластер – це цілеспрямовано створена група організацій, які діють на основі центрів активізації наукових знань і бізнес-ідей та підготовки висококваліфікованих фахівців.

Ключові слова: кластер, управління, інвестиційно-інноваційний розвиток, аграрне виробництво, процес, капітал.

Valentyna I. Aranchiy

PhD in economics, professor,
rector, professor of the Department of Finance and Credit,
Poltava State Agrarian Academy

Oleksii P. Zoria

PhD in economics, associate professor,
associate professor of the Department of Finance and Credit,
Poltava State Agrarian Academy

Tetiana S. Halinska

PhD in economics, associate professor,
associate professor of the Department of Finance and Credit,
Poltava State Agrarian Academy

Tymofii T. Golban

postgraduate student, Department of Finance and Credit,
Poltava State Agrarian Academy

INSTITUTIONAL FUNDAMENTALS FOR THE FORMATION OF INVESTMENT-INNOVATION CLUSTERS IN THE AGRARIAN SECTOR

Abstract

Introduction. For further effective development of agricultural production, it is necessary to develop new economic mechanisms and forms of interaction between the state, business, science and education to accelerate the process of introduction of new developments in production, attracting investment in the agricultural sector.

The work is aimed at improving the mechanisms for managing the investment and innovation development of agricultural production on the basis of the creation of regional clusters, using public-private partnerships to ensure the transfer of innovations to agricultural development and increase the level of competitiveness of national producers in the free trade area with EU countries.

The purpose of the study is to consider the institutional principles of managing the investment and innovation development of agricultural production on the basis of the creation of regional clusters. On the basis of this, the structure of the investment-innovation cluster with the inclusion of the infrastructure of the money capital market was developed.

Results. The necessity to introduce into the structure of investment-innovative cluster of monetary capital infrastructure is established. The essential functions of which are: the organization and maintenance of cash flow, the integration of the necessary cash resources in specific areas and areas of activity.

It is determined that the difference between the investment and innovation cluster from other forms of economic formations is that the cluster members do not go for full merger, but form a mechanism of interaction, which allows them not to lose the status of a legal entity and thus to cooperate with other cluster members and for beyond.

The basic approaches to the estimation of the efficiency of activity of cluster formations as a result of increase of the level of utilization of available capacities, increase of opportunities of attraction of investments, emergence of synergistic effect are defined.

Conclusions. *It is determined that the investment-innovation cluster is a purposefully created group of organizations, which operate on the basis of centers of enhancement of scientific knowledge and business ideas and training of highly qualified specialists.*

Keywords: *cluster, management, investment and innovation development, agrarian production, process, capital.*

JEL classification: E 22; O 31; O 43; Q 10; Q 13

Вступ

Розвиток аграрного сектору багато в чому визначає параметри економічного стану національного господарства, рівень продовольчої безпеки країни, благополуччя населення та соціальної стабільності суспільства. У ході реформування аграрного сектору нашої держави виявилось чимало проблем, від своєчасного вирішення яких залежить подальше економічне зростання аграрного виробництва і поліпшення соціальної сфери сільських територій. На нашу думку, потрібно виробити нові економічні механізми та форми взаємодії держави, бізнесу, науки та освіти для прискорення процесу впровадження нових розробок у виробництво, залучення інвестиції в аграрний сектор, що особливо важливо в сучасних умовах.

Таким чином, тема роботи видається актуальною і направлена на удосконалення механізмів управління інвестиційно-інноваційним розвитком аграрного виробництва на основі створення регіональних кластерів, із застосуванням державно-приватного партнерства для забезпечення трансферу інновацій у розвиток сільського господарства та підвищення рівня конкурентоспроможності національних товаровиробників в умовах зони вільної торгівлі з країнами ЄС.

Теоретико-методологічні та практичні аспекти управління інвестиційно-інноваційним розвитком аграрного виробництва в сучасних умовах досліджувались і висвітлені у роботах багатьох вітчизняних учених. Найбільш вагомий внесок у розгляд цього питання, на нашу думку, зробили: І. Вініченко [1], В. Геєць [2], О. Дацій [3], О. Єрмаков [4], С. Ілляшенко [5], І. Ксьонжик [8], Ю. Лупенко [6], М. Малік [6], П. Макаренко [7], Л. Мармуль [8], В. Плаксієнко [10], П. Саблук [9], Ю. Хвесик [12], О. Шпикуляк [6] та інші. Разом з тим дослідження проблем управління інвестиційно-інноваційним розвитком аграрного виробництва на основі формування регіональних кластерів висвітлені, на наш погляд, не у повній мірі.

Мета статті

Метою дослідження є розгляд інституціональних засад управління інвестиційно-інноваційним розвитком аграрного виробництва на основі створення регіональних кластерів. На основі цього необхідно розробити структуру інвестиційно-інноваційного кластеру із включенням до неї інфраструктури ринку грошового капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Фінансово-економічна криза загострила ряд проблем, пов'язаних із державною підтримкою аграрного виробництва, державного регулювання цін на ресурси монополізованих постачальників і цінового свавілля перекупників сільськогосподарської продукції при несформованій ринковій інфраструктурі

агропромислового сектору. Результатом цього стала інвестиційна неспроможність або навіть неможливість здійснювати відтворювальні процеси аграрними товаровиробниками. Як наслідок, відбувається зниження якості сільськогосподарської продукції, яка втрачає свої конкурентні позиції.

Одним з перспективних напрямів вирішення цієї проблеми, на нашу думку, є використання кластерних технологій в аграрному секторі. У сучасній науковій літературі немає однозначного визначення економічного терміна «кластер». Так, відомий американський вчений М. Портер одним із перших дав визначення поняттю «кластер» як географічно сконцентрованої групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, а також пов'язаних з ними організацій (органи державного управління, інфраструктурні підприємства, освітні установи, торговельні об'єднання), які діють у певній галузі, взаємодоповнюють один одного, при цьому конкурують між собою [11].

Специфіку функціонування інвестиційно-інноваційних кластерів, які дозволяють створювати нові технології, проводити глибоку технологічну модернізацію та інноваційний розвиток аграрного виробництва на основі власних або запозичених технологій, а також готувати кадри для роботи в умовах нової промислово-технологічної формації, характеризує наявність трьох організаційно пов'язаних компонентів: наявність фундаментальної практико-орієнтованої науки, інноваційної промисловості та освіти.

Відображаючи динаміку змін соціально-економічної системи, кластери створюються, поповнюються, поглиблюються, але можуть також з часом і стискатися, скорочуватися, розформовуватися. Подібна активність і пристосовність кластерів є однією з їх переваг у порівнянні з іншими формами організації економічної системи. В основі процесу створення кластера знаходиться обмін інформацією щодо потреб, техніки і технологій між галузями – покупцями, постачальниками та спорідненими галузями.

Ми вважаємо, що інвестиційно-інноваційний кластер – це цілеспрямовано створена група організацій, які діють на основі центрів: активізації наукових знань і бізнес-ідей, підготовки висококваліфікованих фахівців. Дане визначення інвестиційно-інноваційного кластеру, обмежує системне поняття «інноваційний» як здатний ефективно адаптуватися до змін зовнішнього середовища, але є робочим і дозволяє сформулювати завдання, як точного опису подібного кластера, так і визначення ступеня його інноваційності. Ступінь інноваційності кластера має на увазі якісну або кількісну характеристику, яка відобразить: ступінь злиття до складу кластера центрів активізації наукових знань, центрів активізації бізнес-ідей, центрів підготовки висококваліфікованих фахівців; частку випуску інноваційної та наукоємної продукції в загальному обсязі виробництва; характеристики ринків реалізації цієї продукції.

На нашу думку, важливим є введення в структуру інвестиційно-інноваційного кластеру інфраструктури грошового капіталу, істотними функціями якого є: організація і обслуговування грошового обороту, об'єднання необхідних грошових ресурсів на конкретних напрямках і в сферах діяльності учасників інвестиційно-інноваційного кластеру (рис. 1). Саме участь інститутів грошового капіталу в кластерних формуваннях дає можливість досягти стратегічних вигод, пов'язаних з підвищенням мобільності розвитку та реалізації технологічного потенціалу всієї групи. Відмінність інвестиційно-інноваційного кластеру від інших форм економічних формувань полягає в тому, що учасники кластера не йдуть на повне злиття, а формують механізм взаємодії, що дає їм можливість не втратити статус юридичної особи і при цьому співпрацювати з іншими учасниками кластера та за його межами.

Рис. 1. Структура інвестиційно-інноваційного кластера

Джерело: сформовано авторами

Слід підкреслити, що інвестиційно-інноваційний кластер, відповідно до наших пропозицій являтиме собою також підсистему інвестиційного комплексу, як активної частини сучасної соціально-економічної системи. Зміни в інноваційній системі стимулюються змінами вимог ринку й націлені на їх найбільш повне задоволення.

Таким чином, кластерний підхід має ряд переваг: значне стимулювання розвитку аграрної економіки: поліпшення торгівельного балансу, збільшення зайнятості населення, зростання відрахувань до бюджету і т.д.; об'єднання базисних нововведень на певному відрізку часу та в певному економічному просторі й створення на цій основі системи передачі нових знань і технологій; допустимість використання різноманітних джерел технологічних знань і зв'язків; прискорення поширення «сукупного інноваційного продукту» по мережі взаємозв'язків в загальному регіональному та економічному просторі; поліпшення рівня якості продукції.

Нами визначені основні підходи до оцінки ефективності діяльності кластерних формувань в результаті збільшення рівня використання наявних потужностей, нарощування можливостей залучення інвестицій, появи синергічного ефекту. Важливим є оцінка з позицій стійкості кооперативних зв'язків з постачальниками і споживачами як довготривалими партнерами. Головним критерієм створення кластерного формування відповідно до цього підходу буде ступінь охоплення життєвого циклу продукції, який визначається як відношення кількості окремих операцій на етапах розробки, виробництва і збуту продукції до і після створення кластерного формування.

При використанні даного підходу, заснованого на теорії транзакційних витрат, всю увагу слід зосередити на оцінці можливості отримання економії за рахунок укладення договорів на довгостроковій основі (з постачальниками, клієнтами та інше). Загальна вартість підприємств, які входять в кластерне формування, стає більше суми їх

окремих ринкових вартостей. Цей та інші показники рекомендовано використовувати для оцінки синергічного ефекту. Оцінка з позицій збільшення конкурентоспроможності дає можливість поєднати оптимізацію внутрішніх і зовнішніх господарських зв'язків з ефективністю діяльності підприємств за допомогою підбору і встановлення найбільш перспективних конкурентних переваг.

Висновки. Таким чином, інвестиційно-інноваційний кластер передбачає наявність інтегрованої структури, організаційною формою якої може стати некомерційне партнерство. В умовах Полтавської області регіональне некомерційне партнерство матиме структуру, яка включає в себе суб'єкти господарської діяльності (інвестори, посередники, замовники, консультанти), органи державної влади, інвестиційно-інноваційні інститути, фінансово-кредитні установи, інформаційно-консультаційні служби. Поряд із законодавчим регулюванням інвестиційної діяльності пропонується інтегрована структура буде функціонувати в таких напрямках, як розробка інвестиційних та інноваційних проектів для аграрного сектору, їх поширення і освоєння в процесі виробництва; надання послуг зі страхування та кредитування, розширення лізингової діяльності, підготовка кадрів, надання аудиторських послуг та інше.

Список літератури

1. Вініченко І.І. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств: монографія [текст]. Донецьк: Юго-Восток, 2010. 444 с.
2. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. Х.: Константа, 2006. 272 с.
3. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі України. Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. 2011. № 1. С. 65-76.
4. Єрмаков О.Ю., Харченко Г.А. Агропродовольчий потенціал сільськогосподарських підприємств: формування та ефективність використання: Монографія. К.: ЦП «Компринт», 2014. 218 с.
5. Ілляшенко С.М. Інвестиційна політика держави як інструмент економічного розвитку країни. Сталій розвиток економіки. 2013. № 2 (19). С. 207 – 210.
6. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. та ін.]. К.: ННЦ «ІАЕ», 2014. 516 с.
7. Макаренко П.М., Пілявський В.І., Організація формування та ефективного управління агро холдингами. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». 2011. Вип. 2 (45). С. 21–24.
8. Мармуль Л.О. Ксьонжик. І.В. Інвестування інноваційного розвитку харчових і переробних підприємств: монографія. Миколаїв, 2011. 153 с.
9. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь / За заг. ред. акад. НААН П.Т. Саблука. К. : ННЦ ІАЕ, 2011. 342 с.
10. Плаксієнко В.Я. Формування інвестиційного клімату в підприємствах аграрного сектору України. Вісник Полтавської державної аграрної академії, 2011. № 2. С. 202-206.
11. Портер М.Е. Стратегія конкуренції: пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. К.: Основи, 1997. 390 с.
12. Хвесик Ю.М. Інвестиції в аграрний сектор: пріоритети та механізми нарощення. Інвестиції: практика та досвід, 2016. № 22. С. 5-8.

Reference

1. Vinichenko, I.I. (2010), Investytsijna diial'nist' sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv [Investment activity of agricultural enterprises], Yuho-Vostok, Donetsk, Ukraine.
2. Heiets V.M., Semynozhenko V.P. Innovatsiini perspektyvy Ukrainy [Innovative prospects of Ukraine]. Kh.: Konstanta, 2006. 272 s. [in Ukrainian].
3. Datsiy O.I. (2011). Finansove zabezpechennya innovatsiy v ahropromyslovomu kompleksi Ukrayiny [Financial support innovation in agriculture Ukraine]. Problemy investytsiyno-innovatsiynoho rozvytku, No 1, pp. 65-76 [in Ukrainian].
4. Yermakov O. Yu. and Kharchenko H. A. (2014), Ahroprodovol'chij potentsial sil's'kohospodars'kykh pidpryemstv: formuvannia ta efektyvnist' vykorystannia [Agri-food potential of agricultural enterprises: development and efficiency], Komprint, Kyiv, Ukraine.
5. Illiashenko, S. M. Investytsiina polityka derzhavy iak instrument ekonomichnoho rozvytku krainy [The investment policy of the state as an instrument of economic development]. Stalyi rozvytok ekonomiky, no. 2 (19) (2013): 207-210.
6. Lupenko Yu. O., Malik M. J., Shpykuliak O. H. and other (2014), Innovatsijne zabezpechennia rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrainy: problemy ta perspektyvy [Innovative software of development of agriculture Ukraine: Problems and Prospects], Institute of Agrarian Economy, Kyiv, Ukraine.
7. Makarenko, P.M. and Piliavskiy V.I. (2011), Organization of formation and effective management of agro holdings [Organization of formation and effective management of agroholdings], Visnyk Sumskoho natsionalnogo ahrarnoho universytetu. Seriiia «Ekonomika ta menedzhment», issue 2 (45), pp. 21-24.
8. Marmul', L.O. and Ks'onzhyyk, I.V. (2011), Investuvannia innovatsijnoho rozvytku kharchovykh i pererobnykh pidpryemstv [Investment innovative development of food and processing enterprises], Mykolaiv, Ukraine.
9. Sabluk P.T. (2011). Orhanizatsiyno-ekonomichna modernizatsiya ahrarnoyi sfery [Organizational and economic modernization of the agricultural sector]. Kyiv: NNTs IAE, p. 342 [in Ukrainian].
10. Plaksiienko, V.Ya. (2011), Formuvannya investytsiynoho klimatu v pidpryemstvakh ahrarnoho sektoru Ukrayiny [Formation of the investment climate in enterprises of the Ukrainian agrarian sector], Visnyk Poltav's'koi derzhavnoi ahrarnoi akademii, vol. 2, pp. 202-206.
11. Porter, M.E. (1997), Stratehiia konkurentsii [Strategy of competitiveness], Osnovy, Kyiv, Ukraine.
12. Khvesyuk, Yu.M. (2016), Investytsiyi v ahrarnyy sektor: priorityety ta mekhanizmy naroshchennya [Investment in agrarian sector: priorities and increase mechanisms], Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 22, pp. 5-8.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2019 р.